

ПРОБЛЕМИ ОСВІТЯНСЬКОГО ПРОЦЕСУ ТА РОЗВИТОК ПЕРЦЕПТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Е. В. Хомченко, А. В. Кузнєцова, Т. П. Жадан, В. Т. Маркова

Комунальний заклад охорони здоров'я Харківський обласний медичний коледж

Наше стрімке століття висуває величезні вимоги до психіки людини, до тих потенційних можливостей, наявних у процесах перцепції (сприйняття, пам'ять, мислення). В основі складного процесу побудови образу сприйняття лежать системи внутрішньоаналізаторних і міжаналізаторних зв'язків. Сприйняття — це система перцептивних дій, і оволодіння ними потребує спеціального навчання і практики.

У сфері перцептивних дій наявні чотири рівні: виявлення, розрізнення, ідентифікація та пізнання. Перші два належать до перцептивних дій, їх кінцевий результат — формування перцептивного образу еталона. А останні два — до пізнавальних дій. Для пізнання обов'язкове зіставлення й ідентифікація. Ідентифікація — ототожнення двох стимулів, що сприймаються одночасно або ототожнення безпосередньо сприйманого стимулу з еталоном, що зберігається в пам'яті.

Ключові слова: перцепція, навчання, аналітико-синтетична діяльність мозку, сучасна освіта, пізнавальний процес.

ПРОБЛЕМЫ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА И РАЗВИТИЕ ПЕРЦЕПТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Э. В. Хомченко, А. В. Кузнєцова, Т. П. Жадан, В. Т. Маркова

Наш стремительный век предъявляет огромные требования к психике человека, к тем потенциальным возможностям, заключенным в процессах перцепции (восприятие, память, мышление). В основе сложного процесса построения образа восприятия лежат системы внутрианализаторных и межанализаторных связей. Восприятие — это система перцептивных действий, и овладение ими требует специального обучения и практики.

В сфере перцептивных действий имеются четыре уровня: выявление, различение, идентификация и познание. Первые два относятся к перцептивным действиям, их конечный результат — формирование перцептивного образа эталона. А последние два — к познавательным действиям. Для познания обязательно сопоставление и идентификация. Идентификация — отождествление двух стимулов, воспринимаемых одновременно или отождествление непосредственно воспринимаемого стимула с эталоном, хранящимся в памяти.

Ключевые слова: перцепция, обучение, аналитико-синтетическая деятельность мозга, современное образование, познавательный процесс.

PROBLEMS OF THE EDUCATIONAL PROCESS AND STUDENTS' PERCEPTUAL DEVELOPMENT OF CULTURE IN MODERN CONDITIONS

E. V. Khomchenko, A. V. Kuznetsova, T. P. Zhadan, V. T. Markova

In our fast-growing age, immense demands are placed on the human psyche, to the potential opportunities embodied in processes of perception (perception, memory, thinking). At the heart of the complex process of constructing the image of perception lies in the system of intraanalysis and interanalyzer significant connections. Perception — a system of perceptual actions and their acquisition requires special training and practice.

In the sphere of perceptual actions, there are four levels: identification, differentiation, identification and cognition. The first two belong to the perceptual. The end result of them is the formation of a perceptual image of the standard. And the last two — to cognitive actions. For knowledge, compulsory matching and identification. Identification is the identification of two stimuli that are perceived simultaneously or the identification of the directly perceived stimulus with the standard stored in memory.

Keywords: perception, training, analytical and synthetic activity of the brain, modern education, cognitive process.

Напередодні третього тисячоліття помітно зросли пошуки концепцій нової школи освіти на основі синтезу, біосферного, антропосферного й культуротворчого начала життя. Тільки оновлена й удосконалена система освіти дасть людству змогу органічно увійти до нової

сфери життя на планеті Земля, що розвивається спрямовано, яка називається ноосферою, або сферою Розуму. У наше стрімке століття, що характеризується широким використанням автоматизованих систем спрощення праці, висуваються величезні вимоги до психіки

людини, до тих потенційних можливостей, закладених у процесах перцепції (сприйняття, пам'ять, мислення й ін.). Вивчення психологічних можливостей людини у зв'язку з вимогами, що висувуються йому складними видами трудової діяльності, а також застосування сучасних методик формування перцептивних умінь є актуальним питанням сучасної психології і педагогіки [4].

Освіта — спосіб орієнтації суспільства на якісні людські ресурси, передові технології, на становище та роль держави у світі. Система освіти забезпечує передачу знань, умінь і навичок. Проте криза сучасного підходу до освітнього процесу пов'язана з неможливістю розкриття людського потенціалу і загальною цивілізаційною кризою внаслідок соціальних, політичних, екологічних і культурних змін у глобальному масштабі [1].

Розвиток системи освіти потребує від педагогічної науки та практики вивчення й упровадження нових методів навчання. Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами в суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією знань і форм соціального буття. Між системою освіти й новими умовами життя виник розрив, так звана криза освіти. На сучасному етапі все очевиднішим стає те, що традиційна форма освіти, орієнтована на передачу знань, умінь і навичок, не встигає за темпами їх нарощування. Сучасна школа недостатньо розвиває здібності, необхідні студентам для самовизначення та формування ціннісного ставлення до власного розвитку й освіти [5]. Подолання кризи сучасної освіти можливе завдяки інтенсивному реформуванню її відповідно до вимог часу, у процесі формування принципово нової системи загальної освіти, яка поступово змінюватиме традиційну. Розвиток системи і змісту навчання в сучасному світі відбувається в контексті глобальних освітніх тенденцій, серед яких найпомітнішими є:

- масовий характер освіти та її неперервність як нова якість;
- значущість освіти для індивіда й суспільства;
- орієнтація на активне освоєння людиною способів пізнавальної діяльності;

- орієнтація й адаптація освітнього процесу до запитів і потреб особистості, забезпечення можливостей її саморозкриття.

Ці тенденції засвідчують, що головною функцією освіти є розвиток людини. Співзвучною цій тезі є думка українського вченого Івана Зязюна [3], який стверджує, що змістом і метою сучасної освіти має стати «людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом. Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості, і в ідеалі її призначення — щастя людини». Система освіти як частина суспільної системи перебуває під впливом багатьох сил, одні з яких потребують структурних змін у ній, інші — змістовних, технологічних [2].

Сприйняття, як і відчуття, — рефлекторний процес. В основі сприйняття лежать умовні рефлекси, тимчасові нервові зв'язки, що утворюються в корі великих півкуль головного мозку під час дії на рецептори предметів або явищ навколишнього світу, які є комплексними подразниками. У ядрах кіркових відділів аналізаторів здійснюється складний аналіз і синтез цих комплексних подразників. Порівняно з відчуттями сприйняття — більш висока форма аналітико-синтетичної діяльності мозку. Основу синтезу складає процес установалення тимчасових нервових зв'язків [6, 7].

В основі сприйняття лежать два види нервових зв'язків: зв'язки, утворювані в межах одного аналізатора, і міжаналізаторові. Перший випадок спостерігається під час дії на організм комплексного подразника однієї модальності (мелодія, що є своєрідним поєднанням окремих звуків, які впливають на слуховий аналізатор). Водночас нервові зв'язки утворюються не лише на самі подразники, а й на їх відношення — тимчасове, просторове тощо (рефлекс на відношення). Унаслідок цього в корі великих півкуль відбувається процес інтеграції, складний синтез. Інший вид нервових зв'язків, що утворюються під час дії комплексного подразника — це зв'язки в межах різних аналізаторів. Сприйняття предмета або простору є асоціацією зорових, кінестезичних, дотикових

та інших відчуттів. Завдяки зв'язкам, що утворюються між аналізаторами, ми відображаємо в сприйнятті й такі властивості предметів і явищ, для яких немає спеціально пристосованих аналізаторів (величина предмета тощо).

В основі складного процесу побудови образу лежать системи внутрішньоаналізаторних та міжаналізаторних зв'язків, що забезпечують якнайкращі умови виділення подразників і враховування взаємодії властивостей предмета як складного цілого. Сприйняття — це система перцептивних дій, і оволодіння ними потребує спеціального навчання та практики. Численні дослідження у сфері перцептивних дій довели наявність чотирьох його рівнів: виявлення, розрізнення, ідентифікація та пізнання. Перші два належать до перцептивних дій, решта — до пізнавальних.

Виявлення — початкова фаза розвитку будь-якого сенсорного процесу. На цій стадії суб'єкт може відповісти лише на запитання, чи є стимул. Наступна операція — розрізнення, або власне сприйняття. Кінцевий результат її — формування перцептивного образу еталона. У процесі ознайомлення з об'єктом спостерігач починає виділяти одну властивість або невелику кількість властивостей як найінформативніших. Коли перцептивний образ сформований, можливе здійснення пізнавальної дії. Для пізнання обов'язкове зіставлення й ідентифікація. Ідентифікація — ототожнення двох стимулів, що сприймаються одночасно, або ототожнення безпосередньо сприйманого стимулу з еталоном, що зберігається в пам'яті. Пізнання обов'язково допускає ідентифікацію, але не зводиться до неї. Пізнавальний процес на перших стадіях значною мірою нагадує процес ознайомлення. У ньому також наявні дії виявлення, виділення адекватного завдання інформативного змісту. За великої кількості істотних ознак в об'єкті процес порівняння здійснюється за елементами й триває тим довше, чим більше таких ознак в об'єкті та його моделі, створеній під час ознайомлення. Проте процес порівняння істотно скорочується за рахунок відсіву надмірної інформації, та виділення опорних ознак. Кількість таких опорних ознак може бути зведена до мінімуму,

що створить умови для симультанного пізнання вже відомого [8].

Відомо, що окремі рецептивні елементи сітківки об'єднуються в більші функціональні одиниці — рецептивні поля сітківки. Рецептивні поля можуть сприймати інформацію й берегти її деякий обмежений час. Інформація, що зберігається в рецептивних полях, «знімається» й «передається» у вищі «поверхи» нервової системи, або «старіє» і стирається новими стимулами. Явище руху погляду по стабілізованому зображенню можна уявити собі як послідовне включення відповідних груп рецептивних полів. Зорова система (як багатоканальна) організовує зорове сприйняття і взаємодію цих каналів передачі нейрооптичного імпульсу. Функцію такої організації та зниження кількості каналів передачі інформації бере на себе окорухова система.

На високих стадіях розвитку сприйняття, коли зорова система працює зі знайомими об'єктами, ознаки яких відомі, для пізнання об'єктів, для врахування їх своєрідності достатньо часу між двома рухами очей, тобто часу фіксації. Об'єкт наче запам'ятовується на сітківці, і коли він відносно нерухомий, відбувається «знімання» інформації, опосередковане більш тонкими й дрібними рухами очей, тобто здійснюється внутрішня перцептивна дія [6].

Система перцептивних дій, що має джерелом інформації відбиток на сітківці, називається вікарною, тією, що заміщує зовнішні перцептивні дії. Результати численних досліджень довели наявність двох форм окорухової поведінки в процесі розв'язання завдань. Перша — це зовні виражені й візуально спостережувані перцептивні дії великої амплітуди, за допомогою яких здійснюється ознайомлення з ситуацією та формування її образу. На другій фазі, у момент зорової фіксації, спостерігаються вікарні дії — серії стрибків малої амплітуди, що здійснюють перетворення образу й беруть участь у виробленні системи дій, які необхідно провести для розв'язання завдань. Вікарні перцептивні дії беруть участь у перетворенні образу ситуації і становлять важливу умову образного мислення.

ВИСНОВКИ

З усього зазначеного можна дійти деяких висновків. Структура процесу мислення, оцінювання значення та прийняття рішення щодо інноваційної інформації зумовлює структуру сприйняття нововведення, яка охоплює п'ять основних етапів:

- ознайомлення людини з інновацією;
- поява інтересу та зацікавленості;
- оцінювання нововведення;

- апробація;
- остаточне прийняття рішення.

Формування перцептивної культури студента може бути успішним у разі стимулювання творчої активності студентів. Творчий процес спонукає до пошуку нових знань, умінь і навичок, пошуку шляхів розв'язання поставлених завдань. Творча активність є одним із *перспективних*, головних мотиваційних чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. — Київ : Академ-видав, 2015. — 304 с.
2. Житник Б. О. Імперативи педагогічної інноватики сучасної школи / Б. О. Житник. — Харків : Основа, 2015. — 128 с.
3. Зязюн І. А. Неперервний розвиток і саморозвиток педагогічної майстерності вчителя у післядипломний період / І. А. Зязюн // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. — Вип. 29. — Київ; Вінниця : Планер, 2012. — С. 13–23.
4. Маслова Н. В. Ноосферное образование. Как превратить обучение в естественное познание мира / Н. В. Маслова. — М. : Концептуал, 2017. — 338 с.
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. — Київ : А. С. К., 2005. — 192 с.
6. Психология и время / под ред. А. В. Петровского. — СПб : Питер, 2006. — 368 с.
7. Психология образования / под ред. Р. С. Немова. — М. : Владос, 2012. — 586 с.
8. Тихомиров О. К. Психология мышления / О. К. Тихомиров. — М. : Akademia, 2002. — 288 с.

**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ХМАПО ПЛАТНИХ ЦИКЛІВ
СПЕЦІАЛІЗАЦІЙ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛІКАРІВ НА 2017 РІК**
КАФЕДРА ТЕРАПІЇ

Зав. кафедри проф. І. Г. Березняков

тел.: 725-09-47; 725-09-40

Терапія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)

23.11–22.12

КАФЕДРА ЕНДОСКОПІЇ ТА ХІРУРГІЇ

Зав. кафедри проф. О. М. Велігоцький

тел.: 725-08-44; 725-09-22

Ендоскопічні транспапільярні втручання

09.10–09.11

(для ендоскопістів, хірургів, зав. хірургічних відділень)